

Den oversette likheten (2)

OVERSETTELSE: «Det jeg tilbyr er en sikker måte å gjenreise kvinners sjel på, nemlig ved å gi henne muligheten til å delta i mannens sysler. Det kan godt hende at han insisterer på at dette er umulig å gjennomføre. Måtte han i så fall dele sin rikdom med henne ikke ut fra privat lune, men ut fra kloke dekreter. Fordommene vil falle bort, sedeligheten vil bli ren og naturen vil ta sin rett tilbake.» skriver Olympe de Gouges i Kvinnerettighetserklæringen.

Salongen presenterer over to deler Olympe de Gouges Kvinnerettighetserklæringen (1791), innledet og oversatt av Lars Tore Halvorsen. Andre del spenner over temaer som utdanning, ekteskap, lover og fremtidsvisjon.

Kvinnerettighetserklæringen fra 1791 er en juridisk tekst hvor Olympe de Gouges krever rettslig, politisk og sosial assimilering av kvinner, men også en pastisj av menneskerettighetserklæringen. De Gouges mente at revolusjonen med sitt frigjøringsprosjekt overså spørsmålet om forholdet mellom kvinner og menn. Der orginialteksten gjemmer ulikhet bak termen «menneske», skriver de Gouges konsekvent «mann og kvinne». I tillegg har hun tilføyd en lang, retorisk slagferdig postambel.

Selv om De Gouges etterlyser likhet for kjønnene, betyr ikke dette at hun anser mann og kvinne for jevnbyrdige. Kjønnene er vesensforskjellige. De Gouges beskrev seg selv som «naturens elev». Hun var sterkt inspirert av Jean-Jacques Rousseau, men kritisk til synet hans på kvinner og deres utdanning. I preambelen hevder hun at mangelen på rettigheter og utdanning for kvinner alene er årsaken til regjeringers vanstyre. Dersom samfunnssystemer er menneskeskapte og dersom de tenderer mot grusomhet fordi de går imot naturen, ja da må dette angå kvinner i like stor grad som menn. Inspirasjonen fra Rosseau øyner vi også i utkastet hennes til en «samfunnspakt», mellom mann og kvinne. Hun tenker seg denne pakten som den eneste måten å oppnå et harmonisk samfunn på.

Et interessant trekk ved postambelen er at den henvender seg til mannen i entall og kvinner i flertall. For videre lesning om de subjektive trekkene og bruken av persondeiksis kan Henriette Solheims forskningsoppgave *Olympe de Gouges: Femme rebelle* anbefales.

POSTAMBEL.

Kvinner, våkn opp: fornuftens stormklokker kimer gjennom hele universet. Kjenn deres rettigheter! Naturens mektige imperium er ikke lenger omringet av fordommer, fanatisme, overtro og løgner. Sannhetens fakkeltog har jaget lavsinnets og maktilranelsens uværskyer på flukt. Slaven doblet sin kraft. Han trengte hjelp av dere for å bryte lenkene. Men så snart han ble fri ble han urettferdig mot sin ledsager. Kvinner! Når skal dere åpne øynene? Hva har dere fått igjen for revolusjonen? En

større forakt, en tydeligere hån. I korrupsjonens århundrer har dere kun hersket over menns svakheter. Deres imperium er knust. Og hva står dere igjen med? Overbevisningen om menns urett. Hvorfor er dere så redde for å gjøre krav på arven dere fortjener, den som bygger på naturens kloke dekreter? Frykter dere Lovgiverens skarpe ord fra bryllupet i Kana?¹ Frykter dere at våre franske Lovgivere, de som så lenge har beskyttet denne overmodne moral hengende på politikens gren, skal gjenta: «Kvinne, hva har vi til felles med dere?». «Alt», skal dere svare! Og hvis de av gammel skrøpeligheit stritter imot og lar denne inkonsekvens komme i veien for egne prinsipper: ha mot til å møte deres fåfengte hersketeknikk med fornuftens kraft! Foren dere under filosofiens fane. Tilkjennegi deres karakterstyrke, så vil dere få se at disse hovmodige menn ikke kryper om deres ankler som servile tilbedere, men stolt deler det høyeste Vesens endeløse skatter med dere. Uansett hvilke hindre som settes i veien står det i deres makt å overstige dem. Dere må bare ville det. La oss gå videre, til det grusomme synet av deres tidligere rolle i samfunnet. I disse dager er det spørsmål om nasjonal utdanning. Det gjenstår å se om våre kloke lovgivere er i stand til tenke forsvarlig om kvinners utdannelse.

Kvinner har gjort mer vondt enn godt. Tvang og forstillelse har vært deres lodd. Det som ble dem fratatt med makt, tok de tilbake med list. De måtte ty til sjarm: selv ikke den mest anstendige kunne motstå dem. Sverdet, giftbegeret, ingen midler skydde de. De hersket over forbrytelsene like mye som dydene. Gjennom århundrer har den franske regjering vært avhengig av kvinners nattstyre. Kabinettet holdt ingenting skjult for disse indiskrete kvinner: ambassaden, millitærkommandoen, ministeriet, presidentskapet, pavedømmet² og kardinalstanden; kort sagt alt av mannlig dumhet – hellig som profan – har latt seg underlegge dette engang så foraktelige men aktede – og etter revolusjonen aktverdige men foraktede – kjønns ambisiøse havepsyke.

Med denne antitese, hva har jeg ikke å bemerke! Jeg har bare en kort stund til rådighet, men den vil skape oppmerksomhet selv i fjerneste fremtid. Under det gamle regimet var alt fordervet og skammelig, men kunne man ikke ane en forbedring selv i substansen av alle disse feilbarligheter? En kvinne hadde ikke behov for annet enn å være pen og elskverdig; så snart hun var i besittelse av disse egenskaper lå hundretalls rikdommer for hennes føtter. Hadde hun gitt avkall disse formuer, ville hun blitt holdt for å være merkelig og egnet til forakt blant overklassen. Hun hadde virket tåpelig og vrang, for selv de mest uanstendige kunne jo kjøpe seg aktelse for gull. Kvinnens forretninger var en egen industri, selv i de høyeste samfunnslag som nå ikke lenger vil ha samme innflytelse. Hadde de fortsatt hatt innflytelse, ville revolusjonen gått tapt, vi ville stadig vært korrupte, bare under nye forhold. Likevel kan fornuften skjule for seg selv det innlysende faktum at alle andre veier til formue er like stengte for kvinnen mannen har kjøpt som for en slave fra Afrikakysten. Selvsagt er forskjellene store. Slavinnen råder for herren, men blir hun satt fri i en alder der skjønnheten har forlatt henne, hva blir det da av den ulykkelige? Hun blir offer for ringeakt. Til og med porten til veldedighet lukkes for henne: Hun er gammel og fattig, sier man, hvorfor har hun ikke tenkt på å samle seg formue?

Enda mer rystende eksempler melder seg for fornuften. Tenk dere en ung, godtroende kvinne som lar seg forføre av mannen hun elsker. Hun forlater sine foreldre for å følge ham. Etter noen år

forlater han henne skånselløst. Jo eldre hun har rukket å bli, desto mer umenneskelig er hans tankeløshet. Om hun har barn, velger han likevel å fra henne. Hvis han er rik, tror han seg fritatt økonomiske forpliktelser. Hvis han har forpliktet seg, velger han å bryte forpliktelsene og stoler på at loven vil beskytte ham. Hvis han allerede er gift, mister alle andre løfter sin kraft. Hvilke lover må man lage for å rive opp disse fordervelser med roten? En lov som deler formue og offentlig forvaltning likt mellom mann og kvinne. Selvsagt er det lett å skjønne at hun som kommer fra rik familie har mye å vinne på lik fordeling av godene. Men hun som er ærbar og dydig og kommer fra fattig familie, hva er hennes lodd? Fattigdom og skjensel. Med mindre hun utmerker seg innen musikk eller malerkunst finnes det ingen offentlig posisjon for henne, selv om hun har kapasiteten til å besitte en. Det eneste jeg ønsker er å gi et overblikk over disse tingene. Jeg vil utdype dem i den nye utgaven politiske tekster jeg har tenkt å publisere om noen få dager, med fotnoter.

Jeg gjentar mine ord om sed og skikk. Ekteskap er kjærlighetens og tillitens gravstein. En gift kvinne kan ustraffet gi sin mann løsunger og penger løsungene ikke har krav på. Den ugifte kvinne har ikke denne rettigheten. Gamle, umenneskelige lover forbød henne retten til navnet og godene til barnefaren og man har ikke laget nye lover på dette området. Dersom forsøket på å skape en ærverdig og rettferdig ordning for mitt kjønn i denne stund virker paradoksal, eller som et forsøk på det umulige, overlater jeg det ærefulle oppdrag med å behandle denne sak til fremtidige generasjoner. I mellomtiden kan det legges til rette for den ved å opprette en nasjonal utdanning, ved å gjenopprette sed og skikk og gjennom ekteskapsavtaler.

Mal for samfunnspakt mellom mann og kvinne.

Vi, N og N, forener oss frivillig for varigheten av våre liv og gjensidige hengivenhet på følgende betingelser: Vi bekrefter at vi er innforstått med og ønsker å gjøre felleseie av våre formuer, med forbehold om retten til å holde dem delt av hensyn til våre barn og de vi har forbarmet oss over, med gjensidig respekt for at våre goder direkte tilhører våre barn, uansett hvilket leie de har steget opp fra; i anerkjennelse av at alle uten unntak har rett til å bære navnet til den mor eller far som har innrømmet dem, og ved å pålegge oss selv å undertegne loven som straffedømmer fornektelsen av eget blod. Ved eventuell skilsmisse påtar vi oss likeledes ansvaret for å dele våre goder, samt avsette den andel som ved lovens bestemmelse tilkommer våre barn. Dersom ekteskapet varer livet ut, vil den part som avgår med døden holde av sin del av formuen til sine barn. Dersom den døende part er barnløs, vil de overlevende arve i henhold til loven, såfremt den avdøde ikke allerede har disponert sin halvdel, til fordel for den eller de han eller hun fant det hensiktsmessig å donere til.

Omtrent slik lyder samfunnspakten jeg foreslår innført. Jeg ser allerede hele den djevelske banden av snerper, hyklere og geistlige reise seg mot meg idet de leser denne underlige trykksak. Men hvor mange moralske midler tilbyr den ikke de kloke i arbeidet med å gjøre et lykkelig samfunn fullkomment! I knappe ordelag vil jeg gi konkrete bevis for dette. En rik og barnløs epikureer kan finne stor glede i å gå til sin fattige nabo for å øke hans familie. Når det har kommet en lov som tillater den fattiges mannens kone å adoptere bort sine barn til den rike, vil båndene i samfunnet bli

sterkere og moralen renere. Denne lov vil antakelig ivareta samfunnets interesser og tøyte det kaos som leder så mange ofre til hospitser av skam, nederdrettighet og brudd på menneskeverd – anstalter hvor naturen i lang tid har jamret seg. Måtte baktalerne av denne sunne filosofi enten slutte å frese over disse opprinnelige skikker, eller gå seg vill i kilden de henter sine sitater fra³.

Jeg ønsker også en lov som beskytter unge kvinner og enker som har blitt bedratt av løftene til menn de bandt seg til. Jeg ønsker, sier jeg, at denne loven tvinger den upålitelige til å holde sine avtaler eller pålegger ham en skadeserstatning målt ut ifra hans formue. Videre ønsker jeg at denne lov skal være hard mot kvinner, særlig de som er frekke nok til å påberope seg en lov de selv har brutt ved usømmelig opptreden, når bevis for dette foreligger. Samtidig ønsker jeg, slik jeg har beskrevet i *Le bonheur primitif de l'homme* fra 1788⁴, at gatekvinner får sine egne byområder. Det er nemlig ikke gatekvinnene som bidrar til sedelighetens fordervelse, det er sosietetskvinnene. Ved å støtte de sistnevnte endrer man også forholdene for de førstnevnte. I første omgang vil nok dette søsterlige bånd skape kaos, men etter en stund vil den sikre fullkommen enhet.

Det jeg tilbyr er en sikker måte å gjenreise kvinners sjel på, nemlig ved å gi henne muligheten til å delta i mannens sysler. Det kan godt hende at han insisterer på at dette er umulig å gjennomføre. Måtte han i så fall dele sin rikdom med henne ikke ut fra privat lune, men ut fra kloke dekretter. Fordommene vil falle bort, sedeligheten vil bli ren og naturen vil ta sin rett tilbake. Tilføyer vi også giftemål for prester, behøver hverken den franske regjering eller Kongen å gå til grunne.

Det har vært nødvendig å si noen ord om de nye lovene den fargede befolkning har skapt på våre mange øyer⁵. Det er der naturen grøsser. Det er der hverken medmenneskelighet eller fornuft har klart å røre ved forsteinede hjerter. Det er der, mer enn noe annet sted, at uenigheter og splid ryster befolkningen. Det er ikke vanskelig å gjette hvem brannstiftere bak denne betente uro er. De finnes til og med i Nasjonalforsamlingen. De tenner en flamme i Europa som vil sette hele Amerika i brann. Koloniherrerne på våre franske øyer foregir å herske despotisk over mennesker som er deres sønner og brødre. De krenker naturretten og forfølger dens opphav til siste flekk av deres blod. Disse umenneskelige koloniherrer sier: «Blodet som flyter i deres årer er vårt eget, men vi spiller det ut hvis vi må, for å tilfredsstille vår grådighet og blinde ærgjerrighet». Det er på disse stedene, så tett på naturen, at faren ikke vedkjenner seg sønnen. Han er døv for blodets skrik og kveler nåden som finnes i dem. Hva forventer man når man gjør motstand mot naturen? Å temme den med vold er å gjøre den mer drastisk. Å fortsatt holde den i lenker er å føre ulykkene til Amerika. Over alt utbrer en guddommelig hånd menneskets privilegium, friheten. Bare loven har rett til innskrenke denne friheten når den blir tøyelsløs. Men loven må være lik for alle, det er den som må begrense Nasjonalforsamlingen med sitt dekret – utarbeidet av hensyn til rettferdighet og varsomhet. Måtte den også gjelde for staten Frankrike, og måtte den være like oppmerksom på nye overgrep som den har vært på fordums tiltagende mer grusomme. Min mening vil fortsatt være at den utøvende makt må forenes med den lovgivende, for det ser ut som om den ene er alt og den andre ingenting. Heri ligger kimen, dessverre kanskje, til det Franske imperiets fall. Jeg anser disse to maktene som mann og kvinne. De må holde sammen, men være likeverdige i styrke og dyd, for skape en god husholdning⁶.

Så det riktig at ingen unnslipper sin skjebne. Jeg erfarte dette selv i dag. Jeg hadde besluttet å ikke tillate meg et eneste lattervekkende ord i denne teksten, men skjebnen ville det annerledes. Hør bare her:

Sparsommelighet er ikke forbudt, i hvert fall ikke i disse nødstider. Jeg holder til på landet. Denne morgenen klokken åtte dro jeg til Auteuil. Jeg valgte reiseruten som går fra Paris til Versailles, med disse rimelige utendørskaféene som samler opp forbipasserende. En ond stjerne må ha fulgt meg denne morgenen. Jeg kommer altså til slottsporten, hvor jeg ikke engang finner den sørgmodige, aristokratiske fiakeren. Jeg hviler meg i trappene foran den uforskammede bygningen som mottar handelsreisende. Klokken slår ni. Jeg fortsetter min reise. Et kjøretøy tilbyr meg skyss. Jeg tar plass og er ifølge to forskjellig ur fremme ved Port Royal klokken 9:15. Jeg tar fiakeren dit og skynder meg til boktrykkeren min i Rue Cristine for å være der tidlig morgen. Når jeg retter mine kladder gjenstår det fortsatt noen små tilføyelser der det er det plass på arkene. Jeg venter omtrent 20 minutter. Utslitt av reisen, skrivearbeidet og trykkingen overtaler jeg meg selv til å ta et bad i Temple-kvartalet, hvor jeg også har tenkt å spise. Jeg ankommer klokken kvart på elleve ifølge badeklokken. Jeg skylder altså kusken for én og en halv time. Likevel gir jeg ham 48 skillinger for å unngå dispuTT. Han krever som vanlig mer og begynner å lage bråk. Jeg holder på mitt og vil ikke gi ham mer enn han skal ha, for anstendig sjeler vil heller være generøse enn å la seg narre. Jeg truer ham med loven. Han svarer at han gir blaffen i loven og at jeg har å betale for to timer. Vi går til en fredsfullmektig, som jeg er generøs nok til å ikke nevne med navn selv om hans maktutøvelse mot meg hadde fortjent formell oppsigelse. Han visste sikkert ikke at kvinnen som krevde sin rett var en kvinne bak megen veldedighet og redelighet. Uten å lytte til mine grunner dømmer han meg altså nådeløst til å betale det kusken hadde gjort krav på. Siden jeg kjenner lovene bedre enn ham, bemerker jeg at: «Monsieur, jeg nekter, og jeg ber Dem være klar over at De ikke følger retningslinjene i Deres embete». Da går denne forrykte mannen av forstanden. Han truer med fengsel og sier at dersom jeg ikke betaler umiddelbart må jeg vente på hans kontor resten av dagen. Jeg ber ham føre meg til fylkesdomstolen eller til rådhuset, hvor jeg kan rette klage mot hans vanskjøtsel. Den høye magistrat, i skjørtefrakker like heslige og mugne som samtalen selv, svarer selvtillfreds: «Denne saken når vel nasjonalforsamlingen?». «Det kan godt være», svarer jeg, halvt forarget og halvt oppmuntret av dømmekraften hos denne moderne Bride-Oison⁷, før jeg tilføyer: «Dette er altså typen som skal dømme over et opplyst folk!». Man ser ikke annet enn den slags. Slike episoder rammer våre landsmenn, gode som dårlige, hele tiden. Man må bare skrike opp om avdelingenes og domstolenes uorden. Det gis ikke rettferdighet, loven blir misforstått og Gud vite hvordan politiet oppfører seg. Man finner ikke lenger en eneste kusk man kan overlate sine saker til. De endrer tallene etter fantasien. Flere enn meg har mistet verdifulle eiendeler i deres vogner. Uansett hva kjeltringstrekene bestod i under det gamle regimet kunne man komme på sporet av det tapte gjennom en nominalappell til kuskene. Ved nitidig gjennomgang av numrene var man tilslutt sikret. Hva holder disse fredsdommerne på med? Hva holder disse fullmektige, disse nye regimets tilsynsmenn, egentlig på med? Ikke annet enn monopoler og dumheter. Nasjonalforsamlingen må rette all sin oppmerksomhet mot denne standen som har fått ansvaret for

sosial orden.

P.S. Denne teksten ble til for noen dager siden. Nok en gang hadde den blitt forsinket til trykket og i det øyeblikk Talleyrand leverte sitt arbeid om prinsippene for nasjonal utdannelse, hadde den nettopp blitt lagt i trykkpressen. Jeg var lykkelig over å dele synspunkter med denne store taler. Likevel kunne jeg ikke la være å stanse trykkpressen og eksplodere av glede da mitt hjerte ble fullt av nyheten om at Kongen hadde godkjent grunnloven og nasjonalforsamlingen, som jeg for tiden elsker – til og med abbed Maury – og la Fayette er en gud, hadde enstemmig erklært generell amnesti. Himmelske forsyn, la denne almene lykke ikke bli noen misledende illusjon! Send oss alle flyktninger tilbake, slik at jeg og mitt hengivne folk kan komme dem i møte, så skal vi på denne høytidelige dag prise din ære.

Noter

¹ Jesu ord da han gjorde vann til vin under bryllupet i Kana: «min tid har ikke kommet» og «kvinne, hva har vi til felles».

² Monsieur de Bernis, på Madame de Pompadours måte.

³ Abraham fikk meget legitime barn med sin kones tjener, Agar.

⁴ «*Mannens primitive lykke*»

⁵ De Gouges sikter til det haitiske slaveopprør i den franske kolonien Saint-Domingue.

⁶ I M. de Mervilles magiske supé spør Ninon hvem elskerinnen til Louis XVI er. Hun får til svar at det er Nasjonen. Hvis denne elskerinnen skaffer seg for mye makt vil hun korrumpere regjeringen.

⁷ Komisk dommerfigur i *Figaros bryllup* av Beaumarchais.